

тэма нумара

Куратар выставы: ад ідэі да цвіка

Фрагмент экспазіцыі «Беларускага павільёна Венецыянскай біенале»
Куратары Лізавета Міхальчук, Руслан Вашкевіч, Белэксна. 2009.

Аналізуючы апошнія мінскія выставы, разумееш, што часта ім не хапае галоўнага — ідэі, асэнсавання, цыркуляцыі сэнсаў у прасторы экспазіцыі. То-бок не стае сур'ёзнай і прафесійнай куратарскай работы. Таму размова пра куратарства падаецца патрэбнай і актуальнай.

Інстытут куратарства — заходняе вынаходніцтва. Згадаем найперш патрыярха — швейцарца Харальда Зеемана: энцыклапедычныя веды і незвычайная свабода мыслення дазвалялі яму смела парушаць законы выставачнай практыкі і сумяшчаць несумяшчальнае дзеля галоўнага — іскраў сэнсу, якія высякаліся з гэткай мікствай і складана «замешанай» прасторы (творы маглі суседнічаць з аб'ектамі, што да мастацтва дачынення не мелі, скульптуры пазбаўляліся подыумаў, а аўтары вольна ператасоўваліся ў экспазіцыі). Менавіта ён сцвердзіў выставачную дзейнасць як аўтарскую практыку і даказаў права куратара на суб'ектыўнае бачанне.

Ад Зеемана ідзе мода рабіць экспазіцыі на закінутых прамысловых забудовах, праводзіць выставы-дыскусіі і мэтанакіравана шукаць прыватных спонсараў. Яго дзейнасць выклікала і шэраг папрокаў, якія пазней сталі звыклымі ў мастакоўскім асяроддзі. Даніэль Бюрэн напісаў у каталозе «Documenta 5», што выстава з'яўляецца «творам Зеемана», у якім ён выкарыстоўвае работы мастакоў у якасці матэрыялу ці «мазкоў фарбы на сваім палатне». Шырокі ўніверсальнасць куратарскай работы Зееман пазначыў у лозунгу «Ад бачання да цвіка», вельмі павучальным для арганізатараў выстаў: куратар — найперш інтэлектуал, але не толькі.

Сёння куратар часта становіцца медыяфігурай не менш значнай, чым мастак. Зацікаўленая публіка з нецярпеннем чакае агучвання імя наступнага арганізатара чарговай біенале. І ходзяць, бывае, не на выставу мастакоў, а на праект куратара, калі, зразумела, той мае ўласны почырк і ведае, чым здзівіць глядача (важны чынік у гэтай прафесіі).

Абрысы куратарскай дзейнасці пазначыць сапраўды цяжка: яна знаходзіцца ў станаўленні. А запатрабаванасць у сур'ёзных куратарах на нашай культурнай прасторы надзвычай вялікая. Таму — час пачынаць гутарку.

Людзям, якія былі заўважаны ў арганізацыі ўдалых куратарскіх праектаў, мы задалі наступныя сем пытанняў:

1. Куратарства — гэта прызвание ці прафесія?
2. Постаць куратара ў нашым мастацкім кантэксце дакладна не акрэслена. Ці можаце вы абзначыць сутнасць куратарскай практыкі? Чым адрозніваецца куратарская выстава ад звычайнай?
3. Ці маглі б вы апісаць спецыфіку работы куратара ў нашай арт-прасторы?
4. Як будуюцца вашы ўзаемадачынненні з мастакамі? Ці любы творца згодны стаць часткай вашага праекта? Ці ёсць у вас кола любімых мастакоў, з якімі ахвотна працуеце?
5. Які з вашых праектаў быў самы ўдалы? Які не атрымаўся? Чаму?
6. Назавіце тры лепшыя куратарскія работы, якія вы бачылі ў Беларусі за апошнія гады.
7. У каго вы вучыцеся, каго лічыце лепшым куратарам?

альных працэсаў. У пошуку нефармату, таму што адкрыцці ў мастацтве фарматнымі не бываюць. Лепш памыліца ў эксперыменце, чым тыражаваць банальнасці.

Як куратару, мне не цікавыя застылыя на месцы рэчы, тое, што можа стаць толькі руцінным «мерапрыемствам» (ніколі не ўжываю гэтага слова!). Але ўдвайне цікавыя праекты-да-следаванні, якіх няшмат.

Куратарская выстава вылучаецца інавацыйнасцю. Ідэя куратара, яго здольнасцю выбудаваць агульны з аўтарамі творчы працэс. Ёсць мастакі, для якіх важна зрабіць новыя працы адмыслова для куратарскага праекта. І ёсць куратары, чые ідэі знаходзяць водгук у такіх мастакоў. Гэта — велізарная рэдкасць, каштоўнасць і сапраўдны кайф!

У куратарскай выставе спачатку матэрыял падпарадкоўваецца мастацкай задуме, потым задума суадносіцца з галерэйнай прасторай, і, нарэшце, адпрацоўваецца ўспрыманне экспазіцыі глядачом. І ўсе тры прыступкі, як адзінае цэлае, павінны працаваць у вызначаным інтэлектуальным кантэксце.

3. На жаль, у нашых умовах спецыфіка — у абмежаваных магчымасцях, паўсюль і з любой нагоды. Куратар змушаны вырашаць надзвычай складаныя арганізацыйныя і інфармацыйныя пытанні. Да ўласна куратарскіх справа не даходзіць.

4. Узаемаадносінны менавіта будуюцца — і падоўгу; як правіла, я уважліва адсочваю, што і як робіць аўтар, мы размаўляем, абмяркоўваючы самыя розныя тэмы, што тычацца мастацтва. Часам працую з фатографам як журналіст — з пункту гледжання паразумення гэта вельмі эфектыўна. І толькі потым з'яўляецца адчуванне неабходнасці яго ўдзелу ў пэўным праекце.

Малаверагодна, што «любю можа стаць часткай праекта». Імкнуся пазбягаць выпадковасцей.

Часам фатографы самі выяўляюць зацікаўленасць, прапануюць ідэі і матэрыял для супрацоўніцтва. З улікам таго, як шмат людзей цяпер прыходзяць у фатаграфіку, наколькі гэты працэс выходзіць з-пад кантролю ва ўсім у свеце, гэта звычайны шлях.

На жаль, маладыя мастакі кампрамісныя. Так што фатаграфічнай інфармацыі шмат, а дынамікі практычна не назіраецца. Патрэбны правакатыўныя, неканвенцыйныя рэчы. Гэта не пра радыкалізм, а пра творчую свабоду. Якая ў першую чаргу ўзнікае ў галовах.

Таму кола любімых аўтараў ёсць, я іх вельмі шаную. Берагу, імкнуся радаваць і сама цешуся з кожнай надзеі ў іх развіцці. Усярэдзіне гэтага кола творчае дыктатарства арганічнае.

5. Пакуль я куратар-пачатковец, і лепшым, спадзяюся, будзе мой новы праект, які яшчэ нідзе не прадстаўлены. Гэта «Фатаграфія на заўтра». Яго задача — паказаць два падыходы, актуальныя ў сучаснай мастацкай фатаграфіі: адзін — як прамы кантакт з рэчаіснасцю, другі — як кантакт з адрэжысаванай падзеяй. З пэўнай доляй умоўнасці падыходы можна пазначыць як дакументальны і пастаноўчы, дызайнерскі. Ці яшчэ так: фатаграфія і фатаграфіка. Цікава, што аўтары паспрабавалі вызваліцца ад цэтлікаў (уласных характарыстык у традыцыйнай класіфікацыі), і многія нечакана выявілі сябе.

6. Праект Інстытута імя Гётэ «1989 — 2009: Зменлівы свет — адлюстраваны час» (2009). (Куратар — Юле Ройтэр (Берлін), рэгіянальны куратар — Кацярына Кенігсберг.)

7. У Сяргея Кажамякіна (аўтара праекта выстаўкі сучаснай беларускай фатаграфіі «Дэжа вю», 2005), Уладзіміра Парфянка і Дзмітрыя Караля ў праектах галерэі «NOVA» (у прыватнасці, «Idée fixe», 2007).

ЛАРЫСА МІХНЕВІЧ

— У куратарстве люблю не самотнасць, а супрацоўніцтва. Вельмі цікава, калі другі куратар у праекце — мастак. З аднаго боку, гэта дазваляе мне вольна паддакваць яму, з іншага, і гэта самае важнае, спрацацца з ім. Люблю мастацтва інтэлектуальнае і глядацкае адначасова. Жывое, вольнае, з гарачым сэрцам.

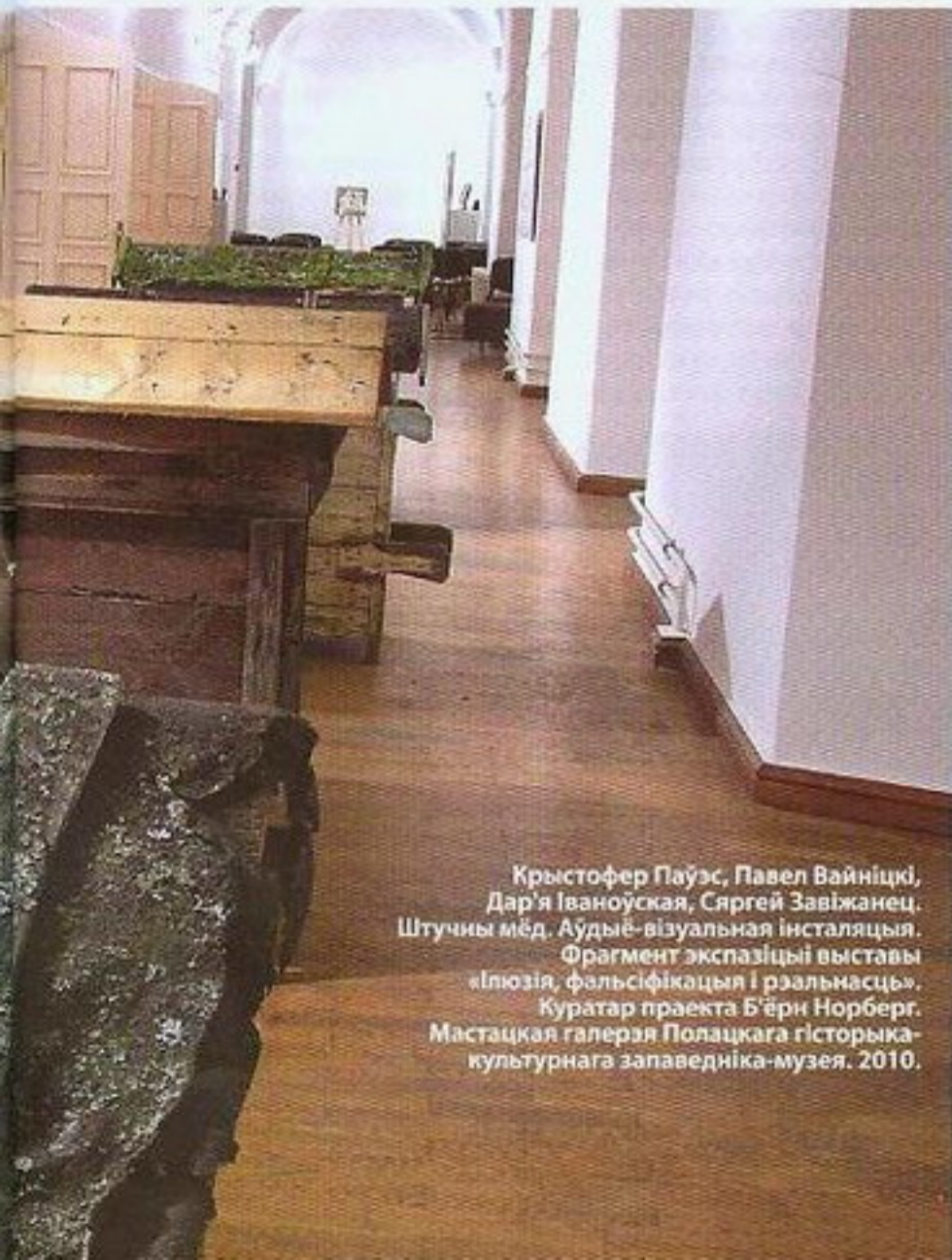

1. Адказ на гэтае пытанне ў любой дзейнасці залежыць толькі ад «хімічнага» складу асобы. Таму мяне яно насцярожвае як відавочнае жаданне міфалагізаваць асобу куратара, як сведчанне таго, што з гэтай справай у нас нешта не так. Уяўляецца сабе анкету для мастакоў: мастак — гэта прафесія альбо творчасць?..

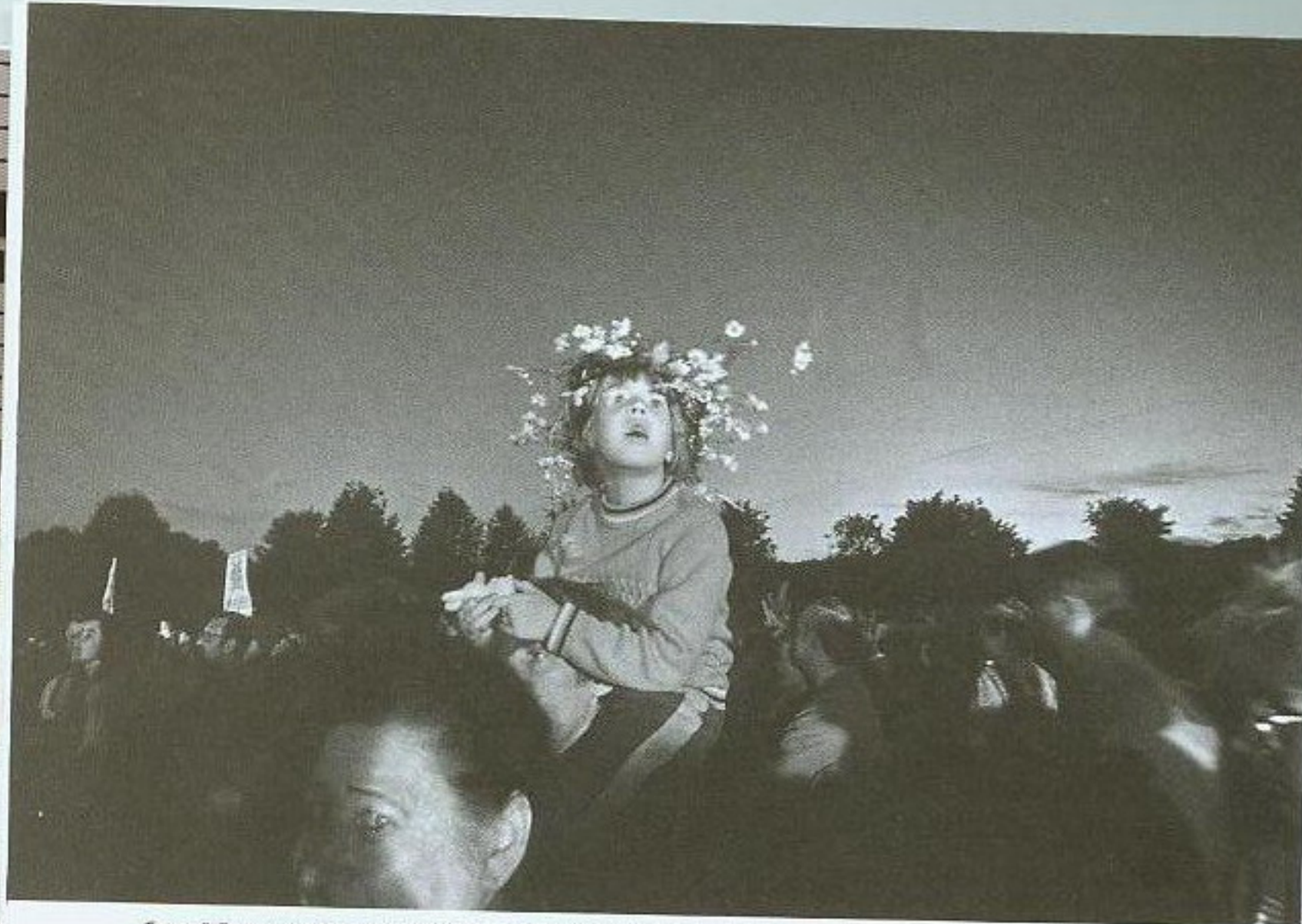
2. Куратар, з лацінскай, — гэта напачыцель: той, хто нечым альбо некім апыкуецца. Цікава, што ў тлумачальным слоўніку гэты тэрмін не распаўсюджваецца на мастацкую дзейнасць. Значыць, працэс арганізацыйнага рэфармавання тут распачаты не так даўно. Мастацтвазнаўства — вельмі шырокая катэгорыя, якая закранае шмат аспектаў дзейнасці. Ты абавязкова павінен рэалізоўвацца вербальна і прасторава. Але ж гэта і пасрэдніцкая дзейнасць, кштатту адвакацкай. Прычына з'яўлення тэрміна «куратар» — у запатрабаванасці такога роду дзейнасці.

3. Сутнасць куратарства, калі гэта насамрэч куратарства, мусіць быць аднолькавай і ў нас, і ў «іх». Калі размова пра варункі існавання... Прабачце, межы апытання не дазваляюць сур'ёзна прааналізаваць праблему, яны хутчэй яе хаваюць, тут патрэбна нейкая іншая форма. Натуральна, наша бяда ў тым, што мы — апатоге. Але гэта ідзе праз агульныя хібы мастацкага жыцця, дзе самае найпершае пытанне — гэта слова. Яно даўно павінна быць адрасным.

4. Я іду па жыцці з марай сустрэць Мастака (і гэта сутнасць маёй прафесіі). Сапраўднага і вялікага. І я вельмі шчаслівы чалавек, таму што гэта ў маім жыцці было. Але не менш цікавая рэч і мастацкая штодзёнасць, валтузня з драбязой і абставінамі. Таму ў дадзеным кантэксце не разумею пытанні пра твор. Натуральна, што любы можа стаць часткай майго праекта. Даць ацэнку твору — практыка мастацтвазнаўства, але ж гісторыя мастацтва не стала праз гэта гісторыяй стварэння шэдэўра, а паўстае, найперш, як працэс думання. Куратар мусіць вольна

Крыстофер Паўс, Павел Вайніцкі, Дар'я Іваноўская, Сяргей Завіжанец. Штучны мёд. Аудыё-візуальная інсталіяцыя. Фрагмент экспазіцыі выставы «Ілюзія, фальсіфікацыя і рэальнасць». Куратар праекта Б'ёрн Норберг. Мастацкая галерэя Полацкага гісторыка-культурнага запаведніка-музея. 2010.

Сяргей Брушко. Купалле. Мінск. Фота. З выставы «Фатаграфія "вырашальнага моманту". Беларускі варыянт». Куратары Дзмітрый Кароль, Уладзімір Парфянок. Галерэя візуальных мастацтваў «NOVA». 2000.

валодаць прафесійным інструментарыем, але ён больш аперуе не творам, а ідэямі.

5. Надзвычай люблю куратарскую працу, і мне падабаюцца ўсе мае праекты.

6. Самы ўдалы на сёння куратарскі праект? Магу назваць той, які быў бы на-сапраўднаму вартым Венецыянскай біенале. Гэта «ХЭ» Руслана Вашкевіча. Ён вольны і дзёрзкі. Глядацкі і інтэрактыўны. Лёгка, а гэта ці не самае складанае. Ён з тумарам. Пры гэтым ён вельмі тонка і глыбока закранае асновы асноў мастацкай культуры, балансуе на мяжы існавання жанру, канцэпту, жывапісу, рамяства. Мне вельмі падабаецца «Рэвізія» беларускіх творцаў, што жывуць па-за межамі краіны, але пры ўсёй вонкавай эфектнасці гэтага праекта для мяне ён праіграе ў лёгкасці і абстрактнасці падачы праблемы. А на разважанні пра самы няўдалы праект мне не хочацца марнаваць час.

6. Ведаеце, шкада, але тут трэба згадваць пра «сіваю даўніну». Я думаю, што гэта Аляксандр Малей і дзейнасць віцебскага аб'яднання «Квадрат». Перад сабой і грамадствам яны здолелі паставіць пытанні, якія змянялі саму парадыгму мастацтва. Ступень дзёрзкасці існавання там была вельмі высокага ўзроўню. Надзвычай цікавым куратарам быў Мікалай Прусакоў, аўтар шагалаўскага пленэру і віцебскай арт-сесіі.

7. Вучыся ва ўсіх, у мастакоў у тым ліку. Нават у няўдалым праекце можна знайсці цікавыя моманты. Сярод тых, хто працаваў на Беларусі, — куратар з Польшчы Эўлалія Даманоўска.

УЛАДЗІМІР ПАРФЯНОК

— Мая куратарская практыка абмяжоўвалася пераважна працай з беларускімі фатаграфамі ў час майго кіраўніцтва некамерцыйнай галерэяй візуальных мастацтваў «NOVA». Я б аднёс сваю дзейнасць да традыцыйнай і інстытуцыйнальнай. І гэта не звязана з неразуменнем сутнасці куратарства, а выклікана неадпаведным статусам фатаграфіі ў нашым мастацтве.

1. Думаю, што прызначанне, бо ў сучасным свеце куратарскую працу нельга ўявіць як працэс, далёкі ад творчасці. Аднак

аднаго прызначання мала. Каб стаць сапраўдным куратарам, неабходна атрымаць спецыяльныя веды.

2. Нывызначанасць постаці куратара ў нашай сітуацыі наўпрост элечана са старой схемай функцыянавання мастацтва і цалкам адлюстроўвае яе разладжанасць і неадпаведнасць духу часу. Маю на ўвазе як традыцыйны адукацыйны працэс, што слаба адтукаецца на патрабаванні сучаснасці, так і формы захавання прэзентацыі і папулярнасці мастацтва. Куратар не столь арт-менеджэр ці арганізатар экспазіцыйнай актыўнасці творцаў, колькі аўтар ідэй, канцэпцый выставачных праектаў. Сённяшні куратар — паўнаўраўнаважаны ўдзельнік мастацкага працэсу, нароўні з мастаком. Гэтым, уласна, і адрозніваецца куратарская выстава ад «звычайнай», падрыхтаванай мастаком пры арганізацыйнай дапамозе арт-дырэктараў, экспазіцыянераў і іншых музейных ці галерэйных супрацоўнікаў. У любой куратарскай выставе выразна прачытваецца пазіцыя куратара, яго аўтарскі мэсідж. Паўтару ўслед за Віктарам Мізіяна: «Куратар не толькі ідзе за мастацкім працэсам, але і стварае яго». Не столь выкарыстоўвае ў сваім праекце гатовыя выказванні іншых мастакоў (пакідаючы магчымасці іх ужывання таксама ў іншых праектах), колькі выступае ініцыятарам стварэння ўнікальных твораў, якія маюць сэнс толькі ў пэўным праекце. Такі чынам, сучасны куратар становіцца на чале творчага працэсу.

І гэта называюць перфарматыўным куратарствам.

3. У нашым выпадку мы часцей за ўсё сутыкаемся з традыцыйным падыходам у разуменні куратарскай працы — гэты стацыянарны і інстытуцыйнальны формы, калі куратары (часта супрацоўнікі нейкай інстытуцыі) працуюць як селекцыянеры гатовых для выкарыстання твораў мастацтва, што адпавядаюць той ці іншай ідэі/канцэпцыі выставы. І вельмі рэдка мы бачым спробы крэатыўнага падыходу, калі куратар выступае ў ролі завадатара мастацкага працэсу, які правакту